

İldönümü günləri də özləri kimi yaxın dostlar...

Nurəddin Rzayev ... Bu ad - soyadı kimlik ünvanından söz düşəndə öncə onun əfsanəvi cərrahlığı diqqətlərə gəlir, elmi fəaliyyəti xatırlanır, tərərli və vətəndaş mövqeyi yada düşür.

Nurəddin Rzayevdən söz düşəndə onun əhatəli şəkildə bilgilərə sahib olduğundan danışılır, ziyalı hay-harayçılardan fərqli olaraq onun ziyalı münasibəti göz və söz önünə gəlir.

Nurəddin Rzayev deyəndə ictimai xadim olaraq onun doğrudan doğruya ictimai qayğılara göstərdiyi həssaslıq görünür. Publisist qələmi ilə yanaşı ədəbi təhlilçi və ya türkoloq alim kimi də o, söhbətlərə mövzu olur.

Bütün bunlar barədə zaman-zaman deyilib, yazılıb. Bu axarda bir həssas məqam da ondan ibarətdir ki, Nurəddin Rzayev deyəndə xeyllərə həm də Xudu Məmmədov və Bəxtiyar Vahabzadə gəlir.

Bu üçlüyün dostluğu sadəcə olaraq məişət qayğılarından tutmuş ürəklərinin boşalmasına köklənmişdi. Bu dostluq təkcə Azərbaycanda deyil, dünyanın hərəsində də görünmüşdü. Tamam yeni bir dostluq modeliydi bu.

Bu dostluqda adiliklə alilik bir-birinə yol açırdı. Bu dostluqda fərqli düşüncələr, fərqli yanaşmalar belə vahid sonluğa boylanırdı. Bu dostluqda 3 ayrı elm adamı sanki bir elm sahəsində - Azərbaycan adlı elmdə birləşirdilər.

Bu dostluqda dünyanın yaxşı-yamanları çözüldü, fikirlər gələcəyə tərəf yönəlirdi. Bu dostluqda

ailələrin dostluğu da dostların özləri kimi öndəydi, o ailələr ailəvi dostlar olaraq bir-birinə isinişmişdilər.

Bu dostluq tam anlamda bir Azərbaycan demək idi. Özü də bütöv Azərbaycan. Cənublu-şimalı, şərqli-qərbli Azərbaycan. Dilinə və dininə, özünə və izinə, azına və çoxuna sahib olan Azərbaycan. Oğuz elli, türksoylu, türkhoylu, türkboylu Azərbaycan vardı bu dostluqda.

Bu üçlüyü təkcə Azərbaycanda deyil, keçmiş SSRİ miqyasında və hətta dünyada belə tanıyırdılar. İndi isə xatırlayırlar.

Bu dostluq hələ çox nəsillərə örnək olacaq, əməl və əqidə dostluğu rəmzi kimi tarixdə yaşayacaq. Bu dostluq barədə çox yazılıb, bundan sonra da yazılacaq. Amma çətin ki, bu dostluğun özəlliyi Bəxtiyar Vahabzadənin Nurəddin Rzayevin xahişi ilə yazdığı və Xudu Məmmədovun xatirəsinə ithaf etdiyi "Ay dedə" şeirində olduğu kimi dərindən açılsın...

*... Mənim beş qarışlıq dar mənzilimdən
Dünyanın dərdləri gəlib keçərdi.
Məhkum taleyilə bu əsir Vətən
Bizim qəlbimizi dəlib keçərdi...*

*... Kiçik bir otağa necə sığardı,
Yurdun özü boyda dərdi, zilləti?
Düzü, hövsələdən bəzən çıxardım*

*Əbədi sananda o əsarəti...
... Balaca otaqda böyük dahilər
Bizim yanımızda dövrə vurardı.
Onların sözləri qəlbə nur çilər,
Bizə dərdimizi unutturardı...*

Bu yazı Nurəddin Rzayevin ölümünün birinci ildönümü münasibəti ilə qələmə alınıb. 16 Oktyabr onun ölümünün ildönümüdür. Xudu Məmmədov da dünyasını oktyabr ayında dəyişib - 15 oktyabrda. Özləri kimi ölüm tarixləri də yaxındır haqq dünyasında olan dostların. Elə bu baxımdan Xudu Məmmədov haqqında da söz açılacaq bu yazıda...

Burada bir incə məqamı vurğulayım ki, Xudu Məmmədovu yetərincə, dolğun anmaq üçün onunla öləndək, 24 illik dostluğu olmuş Nurəddin Rzayevin fikirlərinə sۆykənməli oldum. Məhz onun Xudu

Məmmədov haqqında söylədiklərinin - yazdıqlarının daha təsirli olacağını zənn etdim ...

Bu baxımdan Nurəddin Rzayevin, Xudu Məmmədovdan yazdığı "Xudu açarı" kitabını növbəti dəfə vərəqlədim:

... Bizi bir-birimizlə bağlayan ilk növbədə yenilməz milli azadlıq və barışmaz antisovet ruhu, bir də ədəbiyyata, musiqiyə münasibətimiz, daha doğrusu aludəliyimiz oldu.

... Xudu Məmmədov dünya kristalloqrafları və kristallokimyaçılarını tərəfindən tanınmış və qəbul edilmiş bir çox ciddi elmi yeniliklərin müəllifi, qayğıkeş müəllim, minnətdar tələbə və nəhayət, publisist və ictimai xadim kimi sevilir, seçilirdi.

... Xudu deyirdi ki, mənə insani alçaldan, kiçildən, ona zəifliyini, gücsüzlüyünü, ağılının və düşünmək qabiliyyətinin anadangəlmə kəmliyini təlqin eyləyən ədəbiyyat lazımdır deyil.

... Xudu Məmmədov hər görüşdə, hər söhbətdə "təzə" idi. Onun bir neçə elm sahəsinə aid konkret və dərin biliyi hamını, o cümlədən mənə də təəccübləndirirdi. Mənə elə gəlirdi ki, nəyisə Xudu da bilməz, danışanda isə görürdüm bilir. O, çox çətin işlərə girişməyi bacarırdı, müxtəlif elm və sənət sahələri arasında körpü sala bilirdi. Burada iti və dərinliyə işləyə bilən ağıl tələb olunurdu. Xoşbəxtlikdən Xududa bu var idi.

... Xudu çox səxavətlə öz bilik və bacarığını hamıyla bölüşdürürdü. Onun fikir və ideyaları onlarla gənc alimin dissertasiyasının, ki-

tabının, məqaləsinin əsasını təşkil edirdi.

... Xudu Məmmədov sadəydi, səmimiydi. Belə adamla dostluq eləmək həm xoş, həm faydalı, həm də asan idi.

... Başqalarından fərqli olaraq, mənim payıma bir xoşbəxtlik düşmüşdü. XX əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın yetirdiyi ən böyük şəxsiyyətlərdən ikisinin Xudunun və Bəxtiyarın mühitində yaşamaq!

... Xudu müəllimlik diplomu olmayan böyük pedoqoq idi. Onun fikrincə, dünyada pis adam yox, "yazıq adam var".

... Xudunun elmdə və sənətdə bütün dünya ölkələrində yaşayan dostları, onun şəxsi kitabxanasında qəribə seçilmiş kitablarının dili, sahəsi və müəlliflərin milli mənsubiyyəti, onun sevdiyi musiqi, rəsm, memarlıq, heykəltəraşlıq nümunələri milliliyi qəder də bəşəriyyətdən xəbər verirdi.

Azərbaycanın yanar ürəkli dostu Yavuz Bülənd Bakilov: Professor Xudu Məmmədov tam bir türkmen əfəndisiydi. Ürəyinin min bir yeriyə Türkiyəyə bağlı bir türkmen. Hafizələrdən silinməyəcək bu şəxsiyyətlər, məşhur elm adamları, ictimai xadimlər, milli örnək və məfkurə sahibləri Nurəddin Rzayev və Xudu Məmmədovu 15 və 16 oktyabr ildönümlərində anarkən, elə bu yerdə qızıl üçlüyün daha bir təmsilçisi, istiqlal tərərli böyük alim və vətəndaş şairimiz Bəxtiyar Vahabzadəni də anmasam dilim və əlim mənə bağışlamazdı.

Məhz onun misralarıyla yazını qurtarmağım təsadüfi deyil ...

*Üç ömür, üç tale, üç zövq, üç ovqat,
Görən bir məcraya necə sığışdı?
Tək bir əqidəyə olan məhəbbət,
Xuduyla bir yerdə üçə sığışdı!..*

**Etibar Nadiroğlu
Zərdabi mükafatı laureatı**